

დავით შავიანიძე
რუსუდან კაშია

ხალხურ მკურნალობაში გადმოცემული ქართველთა
თვითმყოფადი კულტურა და ადამიანის უსულებრივი
მდგომარეობის საკითხი

(დასავლეთ საქართველოს ეთნოგრაფიული
მასალის მიხედვით)

ხალხური სამკურნალო ხელოვნება ქართველთა თვითმყოფადი კულტურის ნაწილია და ინახავს ინფორმაციას წარმოშობა-განვითარების, ცვალებადობის მიზეზებისა და ადამიანის უფლებრივი მდგომარეობის, ქართველთა თვითმყოფადი, ტრადიციული კულტურის, მისი ცვალებადობის მიზეზებისა და ხალხურ მედიცინაში დახელოვნებული ადამიანის უფლებრივი მდგომარეობის შესახებ. სამკურნალო ცოდნა-გამოცდილება, სამედიცინო ტრადიციების განვითარების პროცესი, ქართველი ერის სამედიცინო აზროვნებისა და სოციალური ყოფის განვითარების შესაბამისი იყო. “ცოდნის, წამლის დამზადების რეცეპტის არგაცემა“ განპირობებული იყო არა მხოლოდ “ეკონომიური საშუალების ცხოვრების სახსრის დაკარგვით“, არამედ საოჯახო-საგვარეულო სამედიცინო-კულტურული ტრადიციებით.

დღესდღეობით ადამიანის ჯანმრთელობის შენარჩუნება, ძირითადად, პროფესიული მედიცინის ხელში გადავიდა, თუმცა ჯერ კიდევ არიან მკურნალები, რომლებიც თავის “ექიმბაშური ცოდნით“ მკურნალობენ სხვადასხვა დაავადებას. საოჯახო-საგვარეულო სამკურნალო ტრადიციები, საუკუნეებით გამოცდილი მკურნალობის მეთოდები, **”შესარგი და გამოსადეგი“** იყო. ქართული სამედიცინო-კულტურული მეგვიდრეობა ტრადიციულად აერთიანებს ბალახეული, შინაური წამლებით მკურნალობას — ნატუროპათიასა და მაგიურ მედიცინას. სამტრედიის რაიონის სოფ. ღანიშში მცხოვრები **გოფოძეები** დღესაც ამზადებენ რადიკულიტის, სოკოვანი დაავადებებისა და თმის ბუდობრივი ცვენის — **“ხოსრას“**, შინაურ წამლებს; ხონელი სულუხიების ოჯახი მცენარეული კომპონენტებისაგან ამზადებს საყმაწვილოს, დამწვრობის, სტომატიტის, ჭრილობის შესაზორცებელ, კუჭ-ნაწლავის ეფექტურ შინაურ წამლებს. წამლების დამზადების წესებს, ისევე როგორც სპეციალური სამკურნალო შელოცვის ტექსტებს, ოჯახი უფრთხილდება და არ გასცემს; სოფ. კონტუათში ზვინგიებისაგან ჩავიწერეთ დამწვრობის (შინაური წამლის შედევიანობაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ ახლო-მახლო სოფლებიდან ხშირად მიმართავენ დახმარებისათვის — ხაზი ჩვენია), ნაწლავური დაავადებების სამკურნალო წესები, რომელთა მოსამზადებლად იყენებენ: უმარილო ღორის ქონს, თაფლის სანთელს, მზესუმზირის ზეთს, დათვის ქონს, წალიკას (წყლის წიწკა) და სხვ; მათხოჯის მკვიდრი ბარაბაძეების დიდი გვარის ერთი შტო **“ვატორიები“** ცნობილი არიან “დაჩრდილვის, დამწვრობის, ბუასილის ექიმბაშობით”. შინაპრებისაგან მიღებული ცოდნის საფუძველზე ნასწავლი წამლის მოსამზადებლად იყენებენ სამკურნალო ბალახეულ

საშუალებებს: ყოჩივარდას ძირებს, "წალიკას", ასევე ძმარს, ტყემლის ტყლაპს, უმარილო ღორის ქონს და ა. შ.; კუხელი ადელი (კუკლა) კაკაბაძე ამზადებს დამწვრობის, სირსველის, სურავანდის, თირკმლის, ყურის ტკივილის, ხველის, შაკიკის, კუჭის წყლულის წამლებს. სამკურნალოდ იყენებს ბალახეულ საშუალებებს: მრავალძარღვა, მათიტელა, მაცვლის ძირები, იის, კამისა და უნაბის ფოთლების ნაყენი, გამხმარი ქინძისა და ყოჩივარდას ძირების ნახარში, კვაწარახი, უმარილო ღორის ქონი, თაფლი, ძმარში გარეული მუხისა და სხმარტლის ქერქი, სურო, თეთრი შაბი. მკურნალობის დროს იყენებს შელოცვებს და მაგიურ რიტუალებს; ოკრიბის სოფ. კისორეთის მკვიდრმა ლომთაძეებმა გვითხრეს, რომ "მათი საგვარეულო რეცეპტები არჩენს კუჭის წყლულს, ჭრილობას, დამწვრობას და სხვა. წამლების მოსამზადებლად კი გამოიყენებენ: ევკალიპტს, მრავალძარღვას, ალოეს, თაფლს, უმარილო ღორის ქონს და ა. შ."; გაბადაძეებისაგან ჩავიწერეთ კუჭის წყლულის, ნაღვლის ბუშტისა და ძვლის ტუბერკულოზის შინაური წამლები; ვანის რაიონის სოფ. ბუვანის მკვიდრმა ტყემელაშვილებმა გაგვაცნეს დიაბეტის, ბუასილის, "გულის ფრიალის" შინაური რეცეპტები; ეგზემის ევკალიპტის ფოთლების ნახარშისაგან მკურნალობის შესახებ გვიამბო ბაღდათში სვანეთიდან ჩასახლებულმა ყორყოლიანმა; ქობულეთის რაიონ სოფ. აჭყვისთავის მკვიდრი რომანაძეების ერთი შტო პროფესიად წნევის, ღვიძლის და კუჭ-ნაწლავის დაავადებათა მკურნალობას ასახელებს; ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ხალხური მედიცინის მკოდნე, ხულოს რაიონის სოფ. დიდაჭარაში მცხოვრები არჩილ წულუკიძის შესახებ. ფართო სამკურნალო პრაქტიკა, სამკურნალო რეცეპტების ნაწილი არჩილ წულუკიძეს ოჯახიდან, წინაპრებისგან აქვს მემკვიდრეობით მიღებული, ნაწილი სამკურნალო საშუალებებისა თვითონ აქვს მოძიებული და შესწავლილი. კუჭ-ნაწლავის დაავადებები, ღვიძლისა და ნაღვლის, თირკმლისა და პროსტატის, სოკოვანი დაავადებები, ბრონქების ანთება, დამწვრობა — აი ის არასრული ჩამონათვალი, რომელსაც მკურნალი ბალახეული საშუალებებით ამზადებს. მათ სამკურნალოდ ძირითადად იყენებს: კრაზანას, ნეგოს, ასკილს, მოცვს, დვალურას, პიტნას, თავშავას, ვარდკაჭკაჭას, მრავალძარღვას, ორკბილას, ორავანდს, კალენდულას, ვირისტერფას, გვირილას, ალოეს, მათიტელას, დიდგულას; ნაღვლის ბუშტისთვის გამხმარი ზამთრის ვარდკაჭკაჭას იყენებენ. "მრავალძარღვა გულისთვის კარგია, იმდენად, რომ საღათის მაგივრადაც ვხმარობთ" — გვეუბნებიან სვანი სახალხო მკურნალები; სვანური მასალების მიხედვით, ადგილობრივი მკურნალები გველის ნაკბენს თუთუნით მკურნალობდნენ. ეთნოგრაფიული მასალა: "12-13 წლის ვიყავი. თხები მყავდა ჯოგი. სამ კილომეტრზე მიგვყავდა მთის ძირებამდე საძოვრად. ტბის თავზე რო ავედით, ბალახი ახალი ამოსული იყო. მეც მივყვები ახლა და კოჩში რაღაცამ მიკბინა, ნემსივით ჩამესო რაღაცა. შემეშინდა, მარა გავაგძელე გზა. გამისივდა ფეხი შუადღემდე. მერე გავიხადე ფეხი და მოვწენი რაღაც და ამოვიკარი ფეხზე. საღამოს წამოვედი სახში და. გაგოილი მქონდა გველი რო ვიკბენს, ის მიყვება კაცის ნავალს და ეკითხება, ქვას, ხეს, ხო არ გინახავს ე კაციო და ისინიც ეუბნებიენ. წყალი ვერ ეუბნება მარტო. რა ვიცი მეც ახლა მოვდივარ და შენცო. მეშინია ახლა, გველი მაინც მიაგნებსო და მეორედ უნდა უკბინოსო და მოკლავსო. წინაპრებიდან ვიცოდი, რო თუთუნის სუნზე არ ეკარებაო ის, გველი და მაშინ ვთესავდით. ბევრი იყო აფხაზეთში. მაგარი თუთუნა იყო. მამაჩემი ეწეოდა. მეც მოვწიე და სუნი რო მოვცა შუა

დამემდე არ დამძინებია. რაღაც მესმის ქვების ბრაზუნევით. მეშინია ახლა, ვფიქრობ რომ დადის და ყრის ქვებსო, მგონია. მერე ცოტა ჩამეძინა და დილას არაფერი არ იყო პოლზე. მეორე დილას სიმსივნე მუხლამდე ამოსულყო. იოდით დავიბანე, ერთი აფთიაქი იყო და, ვერაფერი ვერ მიქნა. მეორე დამეს მთელი ფეხი გასივებული მაქ და გულამდე თუ ავიდა... ექიმში არაა, ომის შემდგომი წლები იყო და სად იყო მაშინ. ექიმბაში იყო, ვასილს ვეძახდით. მიმკურნალა თუთუნით. მეორე დამეს, მეოთხე დღეს თავისუფალი იყო ფეხი. ნიკოტინმა აჯობა შხამს“.

კვლევით დგინდება, რომ: ა) ხალხური მედიცინის შესახებ ყველა ინფორმაცია უტყუარია, ვინაიდან იგი გამოცდილია დროით და ჩვენამდე მოსული არაერთი მაგალითით; ბ) ხალხური მედიცინის ყველა მიღწევის საფუძველია საქართველოს მრავალფეროვანი კლიმატი, ბუნებრივი პირობები, ფლორის სიმდიდრე და სპეციალური ნიჭით დაჯილდოებული ადამიანებისაგან მრავალსაუკუნოვანი ძიება-გარჯა; გ) ადამიანის უფლებათა არსებობა ყოველთვის სცდებოდა კანონ-კონვენციებს და მორალური ბაზისი იყო და უნდა იყოს უმთავრესი დემოკრატიული იდეალი. ბუნებისმეტყველებისა და ტექნიკის მიღწევებმა, კლინიკურ-ანატომიური და კლინიკურ-ექსპერიმენტული მიმართულებების განვითარებამდე, მეცნიერული მედიცინის ჩამოყალიბებამდე ტრადიციული ხალხური მკურნალობის პრივილეგიურებას, მისდამი ნდობის დღემდე შემორჩენას ხელი შეუწყო ეკლესიის მიერ კანონიზირებამაც; დ). დღესდღეობით, რეცეპტის დაცვის ტრადიციული წესები შესუსტებულია, რადგან მკურნალობა ძირითადად პროფესიული მედიცინის ხელში გადავიდა. თუმცა ხაზგასმით აღვნიშნავთ, რომ თითქმის არც ერთი სახალხო მკურნალი ბოლომდე არ განდობს თავისი “ხელოვნების საიდუმლოს“, თუ გეტყვის წამალს რისგან ამზადებს, არ გეტყვის დოზებს, შენახვის წესსა, ვადებს და ა.შ.

საოჯახო მედიცინისა და ვეტერინარიის შესწავლამ დაგვანახა, რომ, შინაური წამლის დამზადების რეცეპტებთან ერთად, მემკვიდრეობით გადაეცემა მკურნალობის მაგიური მეთოდები — შელოცვები თანმზღები რიტუალებით. ავადმყოფობა შიშის ზარს სცემდა კაცს და ამიტომ, სხვა საშუალების არქონის გამო, “ოჯახის მტერი, ბოროტი სულისაგან მისუსტებული და სენმორეული ადამიანები შელოცვებით, სხვადასხვა მაგიური წესების შესრულებით ცდილობდნენ განეკურნათ სნეული და დაეცვათ ბოროტი სულებისაგან“.

სხვადასხვა ავადმყოფობის დამმარცხებელი ლოცვის დროს თხოვდნენ რა მის ხელახლა აღდგომას, ასრულებდნენ სხვადასხვა რიტუალებს, გაურკვეველად წარმოთქვამდნენ ისედაც დაქარაგმებულ სიტყვებს; “რათა სხვა ვერ ჩასწვდომოდა მათ აზრს“. მაგიური მოქმედებებიდან, შენარჩუნებულია ბატონების მობოდიშება და შელოცვა-გამოლოცვები. საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მოგროვილი მასალებით, **ბატონებს** (მათზე არასოდეს იტყოდნენ ავადმყოფობის სახელით — ხაზი ჩვენია) იწვევდნენ ადამიანის სახის, პატარა ზებუნებრივი არსებები — “ბატონები“/“ანგელოზები“. მორწმუნეთა წარმოდგენით, “ბატონები, რომელ ოჯახსაც მოიწონებდნენ, თავიანთი დაბრძანების ღირსად ჩათვლიდნენ, იქ დაბრძანდებოდნენ“. მაგალითად, სამეგრელოში განარჩევენ: თურქი ბატონები (“თუ ვერ მოუარე, არ დაგინდობს” — გუბუნებიან მთხრობელები), რომლის დროსაც მარხვის დაცვა არ შეიძლება; სვანი ბატონები (მთხრობელთა თქმით: “ძნელად გაუგებ იმ დროს ბატონს რა უნდა, სულ უნდა თვალეში მიჰყარდე”);

შარტე ბატონები; ქალი ბატონები; კაცი ბატონები; კისერა ბატონები; ცირა ბატონები; ხველება ბატონები. არის ებრაელებისაგან შემოსული ბატონები: "შავყვავილა", რომელიც ხალხს გრიბით უბრძანდება; ყველაფერი წითლის მომთხოვნელი "წითელყვავილა ბატონები" და სამოცდღიანი ბატონები, რომელთაც მუდმივად უნდა უბოდიშო და ულოცო შემდეგი სიტყვებით: "თქვენს ძალას შემოვევლე, რატო მიკეტავთ აზროვნებას, რატომ არ მაძლევთ თქმის ნებას, თქვენი სახელი დაილოცა, თქვენი ძალა"; გვხვდება "ია-ია და წყალი" ბატონები, თუ გაბრაზებული არაა, იოლ ფარგლებშია, "შაგიდის დადგმას არ თხოულობენ". ხალხის რწმენით, "ბატონს ღმერთის მიმსგავსებული პატივი სჭირდებოდა და, თუ სურვილს აუსრულებდნენ, დაავადებაც იოლად გაივლიდა". ერიდებოდნენ მის გაბრაზებას, მიწის მუშაობას, დაკვლას, სიმთვრალეს, ჩხუბსა და უსიამოვნებას, "ძაღლის გაწყრომაც" იკრძალებოდა, იკრძალებოდა სქესობრივი ურთიერთობები. "ბატონები კრძალავენ საერთოდ წამალს და საავადმყოფოს". ბატონების გასამხიარულებლად მართავდნენ მორთულ-მოკაზმულ, ტბილეულით გაწყობილ ტაბლას, უკრავდნენ ფანდურზე, მღეროდნენ ბატონების საგალობელს "ბატონებოს":

იაენანა, ვარდოვ, ნანა,
იაენანინაო,
იას ვკრეფდი, ვარდს ვაფენდი,
ბატონს ვებოდიშებოდი,
იაენანინაო.

"ბატონების მკურნალი არის წმინდა ბარბარე. მას ვეხვეწებით ბატონებდაბრძანებულის კარგად დატოვებას. ბატონების გამოძლოცველ, მომღერალ ქალს მახვეწარი ჰქვია. ყველაფრის პატიებას თხოულობენ. ადამიანის დასჯას, დაცინვას არ პატიობდნენ. საერთოდ, ყველაფერნაირად ჩამოყალიბებულს თხოულობენ. ბატონებისთვის "წანას" და მათ სასიამო სიმღერას ძირითადად ასრულებდა ის, ვინც ბატონებს მოეწონებოდა, ვისგანაც ბატონებს უფლება ჰქონდა". საინტერესოა, რომ დასავლეთი საქართველოს ყველა თემში იცოდნენ იმ პიროვნებათა დასჯა, ვინც ბატონებს გააღიზიანებდა. დასჯის ფორმად ძირითადად გამოიყენებოდა შეკვრა, საწოლზე მიბმა და ასე ბოდიშის მოხდენინება ბატონებისათვის.

სხვადასხვა დაავადებათა განსაკურნებლად გამოყენებული შელოცვის სხვადასხვა ვარიანტები, ნიუანსობრივი განსხვავებებით, ფართოდ გავრცელებული და ცნობილია სპეციალურ ლიტერატურაში. ამიტომ წარმოვადგენთ შედარებით ნაკლებად ცნობილ, ჩვენ მიერ ჩაწერილ რამდენიმე კონკრეტული დაავადების, სამკურნალო ხასიათის შელოცვას.

წითელი ქარის: "ქარი ხარ, ქარწითელი ხარ, ქართვეთრი ხარ, ქარი ხარ, ქარშავი ხარ, ქარი ხარ, ქარში მიდიხარ, გასაქორი ხარ, გეიქერი, გამოსავალი ხარ. გამოდი, თვარა გაგჭრი, აღისასა, მალისასა, შევტარიანი დანითა, ჩაგადგამ ქვაბსა კურკუმისა, გაგატან ქარსა სიონისა". შელოცვის დროს მლოცველს უჭირავს ფქვილი ან ნაცარი, შემდეგ აყრის კედელს. სხვა ვერსიით: კეცზე აყრიან ნიგოზს, პურის ფქვილს და შელოცვის შემდეგ, მოუკიდებენ ცეცხლს და ასუნთქებენ ავადმყოფს.

ქვალის: "დიდო, დიდო, დიდებულო, შე სახკარაშენებულო, ჭიჭინობენ მთასა, ქორი იჯდა ხეს, იჯდა დედა მორიელი, ეძებდა სამყურ ბალახეფს, წითელ წათს და ნევსს, პეტრე-პავლე მობრძანდება იორდანეს კარსაო. პეტრემ უთხრა პავლესაო: დავჯდეთ პური ვჭამოთო, პავლემ უთხრა პეტრესაო: მე არა ვჭამ პურსაო, ჭვალი გასვია გულსაო, ჩავკრაუ ნამგალს, ამოვანბდენ სულსაო".

დამწვრობის: მალამოს შელოცვის სპეციალური ტექსტის თანხლებით გამოიყენებენ: “ოშოშინობდა, დაფოფინობდა წითელი ხარი, წითელი ხუცესის ზღვას ხნავდა, ქვიშა თესავდა, ვის გოჟგონია სამ დღეს იქით დამწვარი, დაძველებული, ქვაბში დადუღებული”.

ნაღრძობის: “ამარია, თამარია, წმინდა მარია, ადამიანს წელი ეღრძო, უშველო თუ არაო, თუ მივეუსწარი, ვუშველი, თუ არადა, შენ უშველე, წმინდა მარია” (მეგრულ დიალექტზე ჩაწერილი ტექსტის თარგმანი).

გათვალული საქონლის: “ცანცარე მიცანცარობს შარაზე, ფეხებს მიაბაკუნებს, თვალებს მიაჭყატუნებს, გამჩენო ღმერთო, წმინდა გიორგი, მთავარ ანგელოზებო დოუფსე თვალები და ამის ავის შემძახებელს გამოუკეტე კარები”;

საქონელს ზოგჯერ ემართება “**დახუთვა**“, “დავარდება და მოსტაცებს წელს”. ამ დაავადებას ოკრიბაში **ფონცხოს** უწოდებენ და მის სამკურნალოდ მხოლოდ შელოცვას მოუხმობენ: “ფონცხო ფონცხოსია, ფონცხო ბარკალისა, ხატო წმინდა, შენ უშველე ხატო ქაშუეთისა!”

ნაშურა/დასუნული: “ბუტუტიას გველეშაპია, ბორბოლია გველეშაპია, ფერწოს გველეშაპია, მენტურიას გველეშაპია, ჭუკის გველეშაპია, მორიელის გველეშაპია, დიდი, უშველებელის გველეშაპია. ფუი თაშ გაუქარი”.

ფილვია/ქათმის ფუთარას: “ფილვია უყვარყვარე, მუშა მორთი აქანე. თუდო ჟიშა ჟიჟია, მიდასოჯი ფილვია თუ დედამ შეულორსა/შეულოცა, მაშინ წინასწარ უნდა თქვას სიტყვები არგუნიში ტარი არგუნელ მალე ბურჭულიში ტარი, ბურჭულს მალე დიდაში შელორსვა სკუას მალე”.

შელოცვას ფსიქოლოგიური დატვირთვა აქვს, რწმენის ფაქტორს ემყარება და დამხმარე სამკურნალო საშუალების ფუნქციას ასრულებს. ტრადიციულად სოფლებში “შემლოცველად” მიჩნეული იყო რომელიმე პირი, რომელიც მაგიური ქმედებისათვის გარკვეულ გასამრჯელოს იღებდა პროდუქტის სახით. თანამედროვე სოფლებში ისევ შეხვდებით ადამიანებს, რომელთა “შენალოცი ჭრის” (განსაკუთრებით ეფექტურად ითვლება მამაკაცისაგან შენალოცი), რაც შეეხება გასამრჯელოს — ამ მოვლენამ უფრო რიტუალური ხასიათი მიიღო, იმერეთში მას “საგანაჩენოს” უწოდებენ და “შენალოცმა რომ უკეთ გაქრას”, შემლოცველი სიმბოლურად იღებს 5 თეთრს, ხილს, ტკბილეულს და ა. შ.

ვფიქრობთ, მოყვანილი მაგალითებით დასტურდება, რომ ბევრი სამკურნალო მეთოდი სწორედ ოფიციალური მედიცინის, სამკურნალო კარაბადინების გავლენით გადმოეცა ხალხურ მეხსიერებას. მეტწილად, ეს იმ სამკურნალო საშუალებებს ეხება, რომლებიც ეფექტურობით და შედეგიანობით გამოირჩეოდა, ამიტომ გაუძლო საუკუნეებს და დღესაც გამოიყენება ხალხურ, შინაურ მედიცინაში.

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ: ტრადიციული ხალხური მედიცინის გამოყენებას ისეთივე დიდი ხნის ისტორია აქვს, როგორც კაცობრიობას. მისი გამოყენება თაობათა პრაქტიკულ გამოცდილებას ემყარებოდა. საქართველოში დროთა განმავლობაში საჭიროების შესაბამისი ხალხური მკურნალობის არაერთი მეთოდი იკიდებდა ფეხს. გვხვდება შემთხვევები, როცა სამკურნალო საშუალებები ოფიციალური მედიცინის, უძველესი კარაბადინების გავლენით დამკვიდრდა ხალხურ ცნობიერებაში. მის ეფექტურობასთან ერთად ხდებოდა ტრადიციული მკურნალობის ახალი მეთოდის დანერგვა, მისი საიმედოობის ხარისხის კლების შემთხვევაში კი — პირიქით. “შინაური ექიმის” ამა, თუ იმ დაავადებისადმი მიყენებული მკურნალობის ეფექტურობა განპირობებული იყო სახალხო მკურნალის

წამლის კლინიკური და ეკონომიკური თანხვედრილობითაც. ხალხური მედიცინისადმი დამოკიდებულებაში გარკვეული ცვლილებები, ჩვენი აზრით, გამოიწვია რამდენიმე ფაქტორმა: 1) სოციალ-ეკონომიკური და სამედიცინო ღონისძიებები. ბოლო პერიოდში, საერთო-ეკონომიკური მდგომარეობის შედარებით დასტაბილურების პირობებში, ადამიანებს საკუთარი ჯანმრთელობის დაცვის უფლების უზრუნველყოფის (ექიმთან ვიზიტი და წამლების შეძენა) მეტი შესაძლებლობა მიეცათ, რამაც ხალხურ სამკურნალო საშუალებებზე მოთხოვნა კიდევ უფრო შეასუსტა. მეტწილად, ხალხური სამკურნალო საშუალებები მარტივი ფორმების დროს გამოიყენება, ამიტომაც რეცეპტის დაცვის, ტრადიციული “აკრძალებების” მკაცრ წესებს ბევრი მკურნალი აღარ იცავს; 2) ერთ-ერთი მიზეზი შეიძლება იყოს ეკოლოგიური მოვლენები. ბიოლოგიურად ნაკლებაქტიური, ფარმაკოლოგიური თვისებების დაკარგვა იწვევს თერაპიული თვისებების შეცვლას. ვვარაუდობთ, რომ ატმოსფერული ცვლილებების გამო, ზოგიერთ ბალახეულ საშუალებას დაეკარგა, ან შეუსუსტდა სამკურნალო თვისებები.

მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობა ძირითადად კვალიფიციურ სამედიცინო სამსახურს მიმართავს, ხალხური, შინაური მედიცინა კულტურულ ტრადიციებს და პრაქტიკულ დანიშნულებას კვლავ ინარჩუნებს. ხალხური მედიცინის ეთნოგრაფიული კუთხით კვლევა, წინაპრებისაგან შეძენილ მრავალ ეფექტურ სამკურნალო საშუალებას გამოავლენს. ამიტომ უნდა მოვახდინოთ ეროვნული, ხალხური მედიცინის მიღწევების პოპულარიზაცია; ტრადიციულობიდან, საქართველოში ხალხური მედიცინის განვითარების უდიდესი წარსულიდან გამომდინარე, სახალხო მკურნალი უნდა მივიღოთ არა, როგორც კონკურენტი საექიმო მეცნიერებისა, არამედ მოკავშირე.

დაიცვას საკუთარი ჯანმრთელობა, ეს ადამიანის უფლებაა. ამ უფლების ადამიანისადმი შენარჩუნება კი სახელმწიფოს მოვალეობაა.

დამოწმებული ლიტერატურა

ზ. ფანასკერტელი, 1988 - ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილი, სამკურნალო წიგნი, II, თბ., 1988.

დ. ბაგრატიონი, 1985 - დავით ბაგრატიონი, იადიგარ-დაუდი, თბ., 1985.

ლ. კოტეტიშვილი, 1936 - ლ. კოტეტიშვილი, მედიცინა ძველ საქართველოში, წიგნი სააქიმოდ, თბ., 1936.

რ. კაშია, დ. შავიანიძე, 2011 - რ. კაშია, დ. შავიანიძე. ზემო აჭარის სამკურნალო ტრადიციები, წელიწდული (ქუთაისის სამეცნიერო ბიბლიოთეკის შრომები), ტ. III, ქუთაისი, 2011.

მ. სააკაშვილი, ა. გელაშვილი, 1956 - მ. სააკაშვილი, ა. გელაშვილი, საქართველოს მედიცინის ისტორია, ტ. III, წ. 3, თბ., 1956.

ნ. მინდაძე, 1981 - ნ. მინდაძე, ქართული ხალხური მედიცინა, თბ., 1981.

ნ. მინდაძე, ნ. ჩირგაძე, 2005 - ნ. მინდაძე, ნ. ჩირგაძე, ქართული ხალხური სამედიცინო ტრადიციები (კახეთი), თბ., 2005.

ქანანელი, უსწორო კარაბადინი (ტექსტი დაამუშავა და წინასიტყვაობა დაურთა ლ. კოტეტიშვილმა), თბ., 1940.

დ. შავიანიძე, 2005 - დ. შავიანიძე, ოკრიბა, ქ., 2005.

დ. შავიანიძე, რ. კაშია, რ. ხაჭაპურიძე, 2010 - დ. შავიანიძე, რ. კაშია, რ. ხაჭაპურიძე, ეთნოისტორიული კვლევები, ქ., 2010.

DAVID SHAVIANIDZE, RUSUDAN KASHIA

THE CHARACTERISTIC CULTURE PRESENTED IN THE GEORGIAN TRADITIONAL TREATMENT AND THE QUESTION OF THE SOCIAL STATUS OF AN INDIVIDUAL

(According to the Ethnographic materials of the West Georgia)

Based on the ethnographic materials collected in the different communities of the West Georgia we draw the conclusion that the folk spells and charms preserve the reality of the Georgians' characteristic traditional culture; the materials tell about reasons of the change of the traditional culture and the social status of the healers skilled in the folk medicine; and that the knowledge and experience in folk medicine, the process of the development of medical traditions corresponded with the level of medical thinking and the level of social life.

Treatment methods examined through centuries were secretly kept by the healer families who passed their knowledge and experience, domestic remedy preparation instruction, to their heirs or the trustworthy relatives.

Georgian medical traditional cultural heritage brings together herbal, naturopathy and magic medicine.

From the magic medicine we can trace only the actions of asking forgiveness and ritual charms and chants to soothe the "anger" of *batonebi* (collective name of measles, mumps, whooping coughs etc.).

There are instances when drugs of official medicine had been preserved in the popular consciousness through the influence of the "Karabadini", the ancient books of collections of healing methods and medicines.

The ethnographic materials tell about the attitude of people to the folk medicine, namely, when and how was the right of an individual protected: "When did it become possible that a person was able to get professional care with the real licensed doctors." It also becomes clear that traditional methods of treatment was replaced with the professional one along with the improvement of the economic conditions of the society "when an individual could afford his/her health care with a professional doctor.

The improvement of economic conditions shattered the trust towards the folk medicine in the plane and mountainous regions.

Nowadays natural - geographic environmental conditions (herbs formerly used for treatment have changed so much so that they are hardly trustworthy to use") and cultural and economic development turned folk culture beliefs dated and useless.